

Вівторок

Агов, красуне, що везеш? Щось для мене?
Я зупиняюсь, бо солдат молодий і гарненький, і в його голосі вчуваються грайливі нотки — готова закласти-ся, що з ним буде весело сходити в кіно.

Це неправда.

Я зупиняюсь, тому що він може бути корисним, тому що може дістати нам дефіцитні товари, тому що шухляди в його шафі, мабуть, забиті шоколадками і новими шкарпетками без дірок.

Це теж не зовсім правда.

Проте іноді я ігнорую правду, бо так легше вдавати, що мої рішення раціональні. Що в мене є вибір.

Насправді ж я зупиняюсь, бо цей солдат одягнений у зелену форму. І це єдина причина. Його зелена форма означає, що в мене взагалі немає вибору.

— Не забагато пакунків для такої крихітки?

Він говорить голландською з легким акцентом, але дуже добре, що мене дивує. Зазвичай зелені поліцейські взагалі її не знають, ще й зляться на нас, що ми не володіємо німецькою вільно. Наче ми мали все життя готуватись до того дня, коли вони вторгнуться в нашу країну.

Я зупиняюсь, але не злізаю з велосипеда.

— Тут саме стільки пакунків, скільки потрібно, як на мене.

— І що в них? — він перехилиється через кермо велосипеда й запускає одну руку в кошик на кермі.

— А подивитись не хочете? Не хочете відкрити всі пакунки? — хихочучи, відповідаю я та опускаю вії, щоб він не помітив, які

ці слова відрепетирувані. Я стою так, що сукня на одному коліні трішки задерлась, і солдат це помічає. Ця синя сукня не нова, ще довоєнна, з потертим подолом і вже затісна. Я трішки змінюю позу, і поділ піднімається ще вище, доходючи вже до стегна.

Ця розмова була б огиднішою, будь він старшим, зморшкуватим, з поганими зубами чи з обвислим животом. Було б огидніше, але я однаково кокетувала б з ним. Я це робила вже не раз.

Він нахилиється ще ближче. За його спиною мутна вода каналу Геренграхт, від якого смердить рибою. Я могла б штовхнути його туди і, поки він вибереться на берег, встигнути проїхати половину шляху до дому на цій купі брухту, що колись була велосипедом. Люблю грати в цю гру з кожним поліцейським, що мене зупиняє. *Як я тебе покарала б і як далеко встигла б утекти, перш ніж ти мене спіймав би?*

— Тут книга для мами, — показую я на перший пакунок, загорнутий у папір. — А тут картопля нам на вечерю. А це светр щойно забрала з ремонту.

— *Noe heet je?**

Він хоче знати моє ім'я і вжив для цього розмовну форму — так упевнений у собі хлопець на вечірці говорив би з дівчиною з нерівними зубами. Це добре, краще нехай цікавиться мною, а не вмістом пакунків у мене в кошику.

— Ханнеке Баккер, — я могла б збрехати, але в цьому немає сенсу, адже всі тепер зобов'язані носити із собою документи. — *А вас як звати, солдате?*

При слові «солдат» він розпрямляє плечі. Молоді солдати досі в захваті від того, що носять форму. При цьому я помічаю, що в нього на ший щось блиснуло.

— І що у вас у медальйоні?

Усмішка зникає з його обличчя, а рука хапається за кулон, що висить під комірцем. Він золотий, у формі серця. А всередині, мабуть, фотографія якоїсь круглоликої німкені, що обіцяла

вірно чекати його в Берліні. Питати таке було ризиковано, але досі мені щастило.

— Фото вашої матері? Мабуть, вона дуже вас любить, якщо подарувала таку гарну підвіску.

Він червоніє і ховає медальйон під накрохмалений комірць. Але я не вгаваю.

— А може, сестри? Чи песика?

Треба не перестаратися з наївністю, а це не так і просто. Треба говорити достатньо наївно, щоб у нього не було причин розгніватися на мене, але при цьому достатньо надокучливо, щоб він передумав розпитувати мене, що я беру, і відпустив.

— Я вас раніше не бачила, — продовжую я. — Ви щодня стоїте на цій вулиці?

— Мені ніколи базікати з дурненькими дівчатами, як ти. Їдь додому, Ханнеке.

Я натискаю на педалі й рушаю. Ручки керма ледь тремтять. Більшість із того, що я говорила йому про пакунки, було правдою. У перших трьох справді книжка, светр і кілька картоплин. Але під картоплею лежать ще чотири палки ковбаси, куплених на талони померлого чоловіка, а під ковбасою — помади й лосьйони, куплені на талони іншого померлого, а під ними — ще цигарки й алкоголь, куплені за гроші, котрі містер Кроук, мій начальник, дав мені вранці саме для цього. Ніщо з цього не належить мені.

Більшість сказала б, що я промишляю на чорному ринку — незаконному підпільному обміну товарами. Я ж волю вважаю себе шукачкою. Я шукаю і знаходжу товари. Додаткові пайки картоплі, м'яса, жиру. Раніше я ще могла дістати цукор і шоколад, але останнім часом їх поменшало, і мені тільки іноді щастить знайти їх. Я дістаю чай, бекон. Амстердамські багатії не втрачають кілограмів саме завдяки мені. Я дістаю те, що для нас стало недосяжним. Ну, якщо не знати, де шукати.

Шкода, що солдат не відповів на моє останнє запитання — про те, чи його поставили патрулювати цю вулицю. Бо якщо

* Як тебе звати? (голл.) — Тут і далі прим. пер.

він тепер щодня тут стоятиме, мені доведеться або поводитись із ним привітно, або змінити маршрут.

Цього ранку доставку починаю з міс Аккерман, котра живе з дідусем і бабусею біля музею, в одному зі старовинних будинків. Лосьйони й помади — це якраз для міс Аккерман. Минулого тижня були ще й парфуми. Вона — одна з небагатьох знайомих мені жінок, кому досі не байдуже до цих речей. Проте якось вона зізналась, що сподівається на те, що її хлопець зробить їй пропозицію до її наступного дня народження. Що ж, у людей бувають і дивніші причини витратити гроші.

Міс Аккерман відчиняє двері — волосся в неї досі вологе, накручене на шпильки. Мабуть, увечері побачення з Тео.

— Ханнеке! Заходь, я зараз сходжу по гаманець.

Вона завжди знаходить привід запросити мене в дім. Думаю, їй нудно сидіти тут увесь день з дідусем і бабусею, котрі говорять надто голосно й пахнуть капустою.

Усередині будинок захаращений і тьмяний. Кризь відчинені кухонні двері видно дідуса міс Аккерман, що сидить за столом.

— Хто там? — кричить він.

— Доставка, дідусю, — відповідає міс Аккерман через плече.

— Хто?

— Це до мене, — вона повертається і стишує голос. — Ханнеке, ти повинна мені допомогти. Увечері прийде Тео питати дозволу в дідуса й бабусі на те, щоб я переїхала в його квартиру. Мені треба вибрати, що одягнути. Зачекай тут, я покажу тобі варіанти.

Навряд чи існує якась сукня, що допомогла б їй отримати дозвіл дідуса й бабусі на спільне проживання з хлопцем до шлюбу. Хоча це буде не перший випадок, коли через війну молода пара нехтує традиціями.

Коли міс Аккерман повертається, я вдаю, що розглядаю ті дві сукні, що вона принесла, але насправді поглядаю на годинник на стіні. В мене немає часу на теревені. Сказавши, що краще одягнути сіру, я піднімаю вище пакунки, котрі тримала весь цей час.

— Це для вас. Будете перевіряти?

— Я впевнена, що там усе гаразд. Вип'єш кави?

Я навіть не питаю, чи кава натуральна. Бо єдиний спосіб отримати справжню каву — від мене, а я її сюди не привозила. Тож під кавою вона має на увазі або мелені жолуді, або цикорій. Ерзац-кава.

Друга причина, чому я не залишаюся на каву, та сама, з якої я відмовляюся називати міс Аккерман по імені, Ірене. Не хочу, щоб вона думала, що ми подруги. Бо не хочу, щоб вона думала, що якщо не зможе заплатити, то це не проблема.

— Не можу. Мені до обіду треба встигнути ще на одну адресу.

— Точно? Ти могла б тут і пообідати — я саме збираюся готувати обід, — а потім ми вирішили б, яку зачіску мені зробити на вечір.

У мене дивні стосунки з клієнтами. Вони вважають мене подружкою. Думають, що нас об'єднує таємниця — ми ж разом робимо щось заборонене, незаконне.

— Я завжди обідаю вдома, з батьками, — відповідаю я.

— Звісно, Ханнеке, — їй стало незручно за свою наполегливість. — Тоді побачимось.

* * *

На вулиці хмарна й похмура амстердамська зима. Я їду на велосипеді вузькими заплутаними вуличками. Амстердам збудований на каналах. Голландія розташована низько, нижче рівня моря. Землероби, що багато століть тому заселили цю територію, розробили складну систему водних шляхів, щоб жителі не потонули в Північному морі. Мій старий вчитель історії, розповідаючи про цей період, любив повторювати одну популярну фразу: «Світ створив Бог, а Нідерланди створили голландці». Він говорив це з гордістю, але для мене ця фраза звучала радше як пересторога: «Не сподівайтесь, що хтось вас врятує. Ви тут зовсім самі».

За сімдесят п'ять кілометрів звідси на південь розташований Роттердам. Туди ще на початку окупації, що розпочалась

два з половиною роки тому, німецькі літаки скинули бомби, убивши дев'ятсот цивільних і зруйнувавши значну частину будівель. Через два дні після цього німецька піхота зайшла в Амстердам. Тепер доводиться терпіти їхню присутність, але нас хоча б не виганяють із власних домівок. Це зовсім не вигідна угода. Але тепер усі угоди не вигідні, якщо не знаєш, як повернути їх на користь для себе. Я знаю.

Наступний мій клієнт — місіс Янссен. Вона мешкає неподалік у великому будинку, пофарбованому в синє. Раніше вона жила тут із чоловіком і трьома синами, а потім один син переїхав у Лондон, другий в Америку, а третій — наймолодший і улюбленець сім'ї — пішов на фронт. Дві тисячі голландських солдатів загинули під час невдалої спроби захистити кордони країни, коли її захопили всього за п'ять днів. Ми більше не говоримо про Яна.

Проте часом я думаю, де він міг бути під час вторгнення. Може, з Басом.

Я тепер про все так думаю, намагаючись зрозуміти, якими були останні хвилини життя мого коханого. Чи був він поряд з Басом, чи Бас загинув один?

Чоловік місіс Янссен зник минулого місяця, саме перед тим, як вона стала моєю клієнткою, і я ніколи не запитувала про нього. Він міг працювати на рух опору або просто опинився не в той час не в тому місці. Або взагалі живий і попиває чай у Лондоні зі своїм старшим сином. У кожному разі це не моя справа. Я просто привезла місіс Янссен кілька замовлень. Трішки знала її сина Яна. Він був неочікуваною дитиною, народився через двадцять років після двох старших братів, коли Янссени вже були згорблені й сиві. Ян був хорошим хлопцем.

Тут і зараз я вирішую, що Ян міг бути з Басом, коли німці напали на нашу країну. Тут і зараз я вірю, що Бас не загинув один. Ця думка оптимістичніша, ніж я зазвичай собі дозволяю.

Місіс Янссен чекає на порозі. Мене це дратує, бо, якби ви були німецьким солдатом і вам дали наказ шукати все підозріле,

що ви подумали б, побачивши стару жінку, що стоїть на ганку й чекає на незнайому дівчину на велосипеді?

— Доброго ранку, місіс Янссен. Зовсім не обов'язково стояти тут і чекати на мене. Як поживаєте?

— Добре! — вигукує вона, наче читає репліку в п'єсі, нервово поправляючи сиві пасма, що вибилися з гульки. Волосся в неї завжди зібране в гульку, а окуляри завжди сповзають на кінчик носа. Її одяг нагадує мені штори або диван.

— Не зайдеш до будинку?

Я ставлю велосипед під стіну.

— Не вдалось дістати стільки ковбаси, скільки ви замовляли, але трішки в мене таки є, — говорю я, коли ми вже зайшли всередину і зачинили за собою двері.

Місіс Янссен рухається повільно, ходить із ціпком і вже майже не виходить з дому. Вона розповіла мені, що почала ходити з ціпком після загибелі Яна. Не знаю, чи в неї справді якісь фізичні проблеми, чи її просто горе зламало.

Вітальня здається просторішою, ніж зазвичай, і я не одразу розумію чому. Між буфетом і кріслом завжди стояла розкладайка — невеличке ліжко, що нагадує етажерку, але його можна розкласти, коли гості залишаються на ніч. Мабуть, його виготовив містер Янссен — він усе в будинку змайстрував сам. Ми з мамою любили проходити повз його меблеву крамницю, щоб помилуватись на вітрини, але в нас не було грошей на ці товари. Не уявляю, куди поділась розкладайка. Якщо місіс Янссен продала її так скоро після зникнення чоловіка, то в неї, схоже, вже проблеми з грошима. Проте мене це не обходить. Щоправда, буде обходити, якщо вона не зможе мені заплатити.

— Кави, Ханнеке?

Місіс Янссен прямує на кухню, тож я йду за нею. Я хотіла відмовитись від кави, але вона вже поставила на важкий кленовий стіл дві чашки зі свого прегарного порцелянового сервізу в біло-синіх барвах.

— Ось ковбаса, якщо хочете...